

ZAKLADA BRAĆE BRANCHETTA: IDEJA KOJA JE NADRASLA SAMU SEBE

BRANCHETTA BROTHERS FOUNDATION: AN ACORN THAT BECAME AN OAK

Amir Muzur*

SUMMARY

This article summarises a century of a building which now accommodates the Rijeka University School of Medicine. It was founded by the Branchetta brothers at the beginning of the 20th century, as a charity institution. In the 1950s, the building became a University Medical School.

Key words: *Branchetta brothers, Rijeka University School of Medicine, history of medicine, medical education, 20th century*

Povijest ne vole oni koje je nemaju, koji je ne poznaju ili koji je imaju razloga skrivati. Neki, prema kriterijima materijalističkog svijeta, vrlo uspješni Amerikanci, poput Henryja Forda, industrijalca automobila, i Billa Gatesa, računalnog magnata, javno su iskazivali prezir prema historiografiji, sumnjajući u njezin smisao. A opet, u toj istoj Americi, na sveučilišnim promocijama diplomanti oblače smiješne odore nalik sudačkim i šuširima nalik kuharskim, primaju kitnjasto pisane zarolane listine, ponavljaju latinske fraze "gaudeamus" i "valedictor", premiještaju nakon ceremonije vrpce s lijeve na desnu stranu kape i slijede u koloni starčića koji bubnja o nekakav tambur. Sve su to pokušaji kreiranja tradicije, pokušaji umjetnog ubrzavanja povijesti. Čak su i Amerikanci shvatili da je tradicija zajedničko ishodište populacije jedne struke, da to ishodište ulijeva snagu

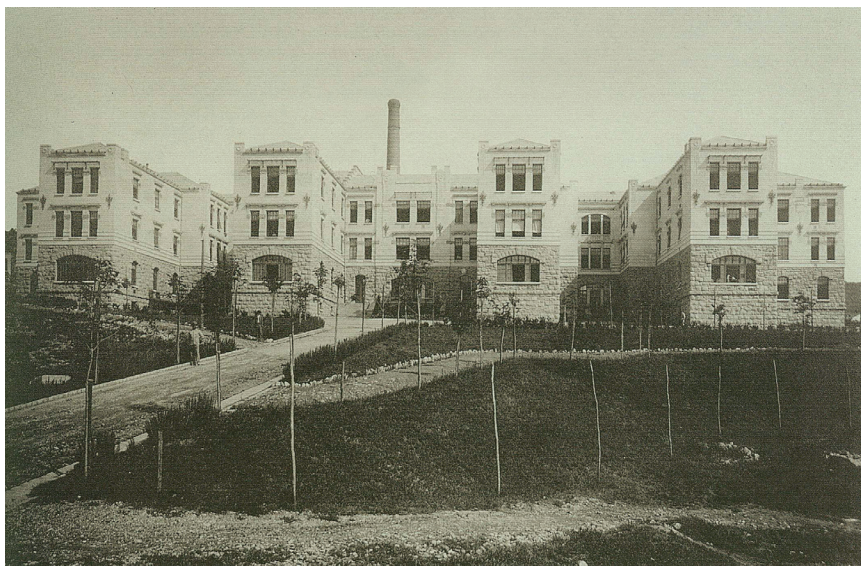
* Amir Muzur, docent na Medicinskom i Filozofskom fakultetu Sveučilišta u Rijeci. Adresa za dopisivanje: Doc. dr. sc. Amir Muzur, Vrutki 21, 51214 Opatija. E-mail: amirmuzur@yahoo.com

pripadnosti koja posljeduje sinergijom i, iz američke perspektive jedino značajnom, većom kvalitetom rada.

Živimo u kraju u kojemu tradiciju ne treba izmišljati. Spotičemo se o tragove vlastite kulture na svakom uglu. A opet, događa nam se da asfaltom zalijevamo rimske iskopine, da učitelji odlaze s klinike u mirovinu puni gorčine i razočaranja, gotovo istjerani od svojih nasljednika i učenika. Vrijeme kojemu svjedočimo po svim je kriterijima teško: većina nas odgajana je drukčije, pripremana za vrijednosti koje svakodnevno bivaju demantirane. Upravo pri takvim iskušenjima, tradicija se pokazuje spasonosnom: u nju se zaranja po uzor ponašanja i vraća na površinu s rješenjima.

Ima fakulteta na koje se ljudi upisuju i polažu ispite zahvaljujući novcu ili protekciji, a ne znanju. Imaju fakulteta na kojima studenti slabo posjećuju predavanja jer su ona dosadna, nemaštovita i nedovoljno korisna. Imaju fakulteta koji su puni nezainteresiranih nemotiviranih studenata guranih samo roditeljskim ambicijama i kompleksima. Imaju fakulteta koji nude diplomu koja tako malo vrijedi. Ovaj fakultet nikako ne može biti takav. Jer, već u zgradu ovog fakulteta ugrađena je humanost i tolika očekivanja visokih etičkih standarda da nikome nikada nije i ne smije biti dopušteno iznevjeriti ih.

Priča koja veže opeke ove zgrade čvršće od cementa tek je jedna u nizu priča o pravoj Rijeci i pravim Riječanima. Imala je Rijeka, dakako, svojih ubožnica i prije Branchetta. Hospital, kao ustanova koja je kombinirala pružanje usluga ubožnice s liječenjem, postojao je u Rijeci odavna: Kobler spominje bolnicu iz XV. stoljeća "u predjelu zvanom Sv. Sebastijan"[1], a Grmek govori o otvaranju "Sv. Duha" 1441. [2]. Istoimena bolnica spominje se i sredinom XVI. st., ali na drugom lokalitetu – nedaleko od crkve Marijina Uznesenja [3]. U to vrijeme, 1572., Gradsko vijeće odlučuje radi održavanja hospitalia uvesti namet na vino i ulje: u slične će svrhe 1779. i Marija Terezija uvesti namet od jedne forinte na svaki tovar vina koji se uveze u Rijeku. Nekako istodobno, 1772., gradi se ubožnica i bolnica i u Trstu, gaseći srednjovjekovne hospitale Presvete Blagovijesti i Sv. Justa [4]. I na sušačkoj je strani Rječine, na području Kortila – oko današnjeg HKD-a, 1785. otvoren hospital [5]. Odlukom Gradskog vijeća iz 1821., bolnica Sv. Duha seli se zajedno s ubožnicom iz skućenog prostora Staroga grada u netom kupljenu (za 10.000 forinti) zgradu bivše tvornice voska *Massa Cavalli e Licudi*. Opći zavod za siromašne (*Istituto generale dei Poveri*) u srpnju 1824. spojen s bolnicom Sv. Duha, imao je zadaću pružiti utočište siromasima i bolesnima, održavati izvanbračnu djecu i siročad, omogućiti

Zgrada Ubožnice braće Branchetta

The poorhouse founded by the Branchetta brothers

mladima osposobljavanje za zanate [6] i postići da grad zabrani prosjačenje [7]. Premda je bolnicu dotacijom potpomognuo i Franjo I., nadvojvoda Josip i žena mu Doroteja, zagrebački biskup Maksimilijan Vrhovac, Andrija Ljudevit Adamić i mnogi drugi, prekretnica u financijskom priljevu dogodila se 1835., kada riječki liječnik Giovanni Battista Cambieri oporučno ostavlja Bolnici Sv. Duha sav svoj imetak od oko 30.000 forinti, omogućujući proširenje bolnice, materijalno pomaganje gradske sirotinje [8], otvaranje prve riječke prosekture (1837.) [9] i kupnju dodatnog zemljišta (1841.) [10]. Administrativno razdvajanje zavoda ubožnice od bolnice provedeno je tek 1880. godine. Dok će bolnica morati čekati do razdoblja između dvaju svjetskih ratova da se postupno preseli u kompleks bivše Vojno-pomorske akademije, u kojemu obitava i dandanas, ubožnici će se već 1903. ukazati neusporedivo bolja prilika.

Kao u neku bajku, na ovome mjestu u našu pripovijest ulaze trojica braće – Giacomo, Antonio (1831. – 1916.) i Costantino Branchetta. Njihov je otac, Giacomo, stigao iz Gorice u Rijeku još 1845. i obogatio se uvozeći cilindre i slamnate šešire iz Francuske, Engleske i Paname, i prodajući ih diljem Austrije, Mađarske i Hrvatske. Nakon očeve smrti braća su nastavila i unaprijedila posao. Neoženjeni i bez potomaka, palo im je na pamet da ostave svoj imetak općini, ali su se na konkretan korak

odlučili godinama poslije. Kad je već bio umro brat Giacomo, a Antonio i Costantino, svećenik tršćanske biskupije, povukli se iz poslova, ponudili su Rijeci 29. kolovoza 1903. donaciju od 460 tisuća kruna pod uvjetom da se svota iskoristi za izgradnju nove ubožnice. Gradonačelnik Francesco Vio donaciju je prihvatio i formalizirao ugovorom koji diktira davanje imena ubožnici po braći Branchetta i druge stavke. Listopada iste godine, Općina otkupljuje nešto više od 3600 m² terena od Riječkoga radničkog udruženja, smještenog u predjelu Nad lazaret, kojim se zaokružuje susjedno općinsko zemljište izdvojeno za gradnju. Na natječaj za projekt građevine, objavljen u studenom 1903., stiglo je devet projekata, od kojih je kao najbolji odabran *Aria e luce* mladoga riječkog arhitekta Carla Pergolija. Već 1904. izgradnja je mogla početi, u izvedbi građevinskog poduzeća drugoga riječkog arhitekta, Francesca Mattiassija. Na kostur od armiranog betona dodavan je kamen za prizemlje i prvi kat, a opeka za gornje katove. Kao i u naše vrijeme, našlo se sijaset vrlih i dobronamjernih građana koji su odmah znali da se radi o propalom poslu, da je otkupljeni teren prevelik i stjenovit pa stoga neprikladan i preskup. Na žalost zlobnika, zgrada je dobro napredovala, premda su troškovi premašili prvobitne procjene pa su braća Branchetta zakladi dodala još 90 tisuća kruna. Kad se gradnja ubožnice već približavala kraju, pojavio se prijedlog dr. Antonija Grossicha da se u zgradu, uz nadogradnju, preseli bolnica, a da se ubožnica izgradi na drugome mjestu, ali to braća Branchetta nisu dopustila. Premda je krov postavljen već 1905., unutarnje se uređenje zgrade odužilo pa je ubožnica otvorena tek 1908. godine. Kada je napokon primila štíćenike, ponudila im je odvojene odjele za 70 muškaraca, 70 žena, 30 dječaka i 30 djevojčica. U današnjoj Predavaonici 1 bila je kuhinja, u Predavaonici 2 kapela, a u zgradi su još bile smještene i sobe za administraciju, za bolesne i stan za ravnatelja. Do zgrade je vodila aleja kestenova, a oko nje bio je park s radionicama i gospodarskim objektima [11].

Motivi dobročinitelja nisu uvijek nesebični: Adelina Delmestri, voloska grofica i suvremenica braće Branchetta, koja je Općini Opatija ostavila kuću i svu pokretnu i nepokretnu imovinu radi osnivanja ubožnice-staračkog doma, učinila je to pod uvjetom da se ti siromasi i starci u svojim dnevnim molitvama sjete svoje dobročiniteljice (*che nelle loro preghiere giornaliere si ricordino di lei quale loro benefattrice*). Naš suvremenik pak, mađarski financijski mešetar György Soros, **utrošio je već milijarde dolara** na obnovu materijalne i duhovne infrastrukture Istočnoeupejaca. Učinio je to da bi realizirao teorijski koncept svog mentora, filozofa Karla Poppera, tvorca ideje "otvorenog društva". Pa i ovi naši simpatični

Branchette u ugovoru s Općinom tražili su isplatu godišnje kamate od 3,5% na donirani iznos, kao i brigu "na vijeke vjekova" za njihov grob na Kozali. Međutim, čak i ako donatori i dobročinitelji imaju na krajičku svoje pameti zamisao o kupnji mjesta u rajskom parteru, ili o besmrtnosti imena ugraviranog na mramornoj ploči, čak i ako je njihov čin drukčijega motiva od deklariranog, ne gubi ništa od plemenitosti, a naša zahvalnost ništa od svoje trajnosti.

Odrastao sam okružen toplinom i teško mi je uživjeti se u drukčije djetinjstvo. Pa ipak, mogu zamisliti što je značilo ponuditi krov nad glavom i stalni obrok beskućnicima i prosjacima, a neželjenoj djeci, odloženoj na općinskom pragu, i izučavanje zanata kojim će, sudbini za inat, pokušati dokazati svoju vrijednost. U tom pružanju "zraka i svjetla", slabašnom nadomiještanju brige čovjeka za nepoznatog bližnjeg, brige na koju su klijenti ubožnice bili zaboravili ili je nisu nikada ni bili upoznali, leži nepobitna, nemjerljiva, neokrnjiva veličina braće Branchetta.

Tajkuni našeg vremena su mladi i imaju potomke, a neki su, jadni, i po zatvorima. Stoga se ne treba čuditi što ne znamo za slučajeve filantropije koja bi se mogla usporediti sa slučajevima Cambierija, Branchetta ili Delmestrijeve. Možda ćemo i mi jednoga dana doživjeti da netko od naših bogataša odriješi kesu i izgradi ili opremi, primjerice, jedan odjel KBC-a ili zavod fakulteta. Očigledno, uzor koji nam je vlastita tradicija ponudila, teško je dosegnuti. Premda neki misle da su male plaće znanstvenih radnika jedini trag tradicije ubožnice, vjerujem da će se većina složiti da se naše baštine svakako ne trebamo stidjeti. Dapače, složiti ćemo se da bi svatko trebao uznastojati da se ona nikad ne postidi nas.

IZVORI I LITERATURA

1. Giovanni Kobler, *Memorie per la storia della liburnica città di Fiume*. Svezak 3. (Rijeka: Mohovich, 1896), 57.
2. Mirko Dražen Grmek, "Povijest bolnica," u: *Medicinska enciklopedija*, ur. Ante Šercer et al. Svezak 2. (Zagreb: Leksikografski zavod FNRJ, 1958), 217 (212 – 222).
3. Ante Škrobonja, "Socijalno-medicinske prilike u Rijeci tijekom 15. i 16. stoljeća" (Magistarski rad, Medicinski fakultet u Rijeci, 1984), 80. Usporedi i Ante Škrobonja, "1750. – 1850., sto presudnih godina bolničke službe u Rijeci," *Il lanternino* numero straordinario (1999): 8 (8 – 10).
4. Euro Ponte, "1750 – 1850, cento anni di assistenza ospedaliera a Trieste," *Il lanternino* numero straordinario (1999): 6 (6 – 8).

5. Cf. Petar Strčić, "Zdravstvena kultura u Zapadnoj Hrvatskoj," u: *Medicinski fakultet u Rijeci 1955. – 1995.*, ur. Juraj Sepčić et al. (Rijeka: Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci, 1997.), 15 – 20 (7 – 38).
6. I prije su mecene pomagali šticećnicima ubožnice. Adamić je u svibnju 1806. otvorio tvornicu brodskih jedara (luneta) i u njoj zaposlio 17 dječaka starih između 10 i 14 godina. Osim plaće, dječaci su o Adamićevu trošku naučili čitati i pisati. Državni arhiv u Rijeci, JU 2, knjiga 157. sjednice od 1./2. i 20. svibnja 1806. (točka 81 odnosno 571).
7. Marijan Matejčić, "Zaklada dra G. B. Cambierija (Fondazione Camberiana) u Rijeci," u: *Ars Aesculapii: Prilozi za povijest zdravstvene kulture Rijeke i Hrvatskog primorja*, autori Radmila i Marijan Matejčić (Rijeka: ICR, 1982.), 58 (57 – 62).
8. *Cenni storici del Civico Spedale di Fiume pubblicati a de 20 Maggio 1872 mentre si festeggiava il terzo secolo dalla sua fondazione* (Rijeka: Emidio Mohovich, 1872).
9. Petar Strčić, "Zdravstvena kultura", 17.
10. Marijan Matejčić, "Osnivanje riječke gradske bolnice "Sv. Duha" kao samostalne zdravstvene ustanove 1. I. 1880. godine," u: *Acta historica medicinae pharmaciae veterinae* 11, br. 1 – 2 (1971.): 109 (109 – 120).
11. Radmila Matejčić i Marijan Matejčić, "Povijest zgrade Zadužbine braće Branchetta (Današnji Medicinski fakultet)", u: *Acta facultatis medicae fluminensis* 10, br. 3 – 4 (1985): 16 – 23.

SAŽETAK

Članak sumira stotinu godina povijesti zgrade koja danas udomljuje Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci. Početkom XX. stoljeća osnovana je zaklada braće Branchetta koja je priskrbila sredstva za izgradnju ubožnice. Sredinom 1950-ih zgrada je udomila Medicinski fakultet.

Ključne riječi: Branchetta, Medicinski fakultet Sveučilišta u Rijeci, povijest medicine, medicinsko obrazovanje, XX. stoljeće